

Nr 693

Av herr **Rydén**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 81, angående anslag till industriell verksamhet i Töre kommun.

Enligt proposition nr 81 angående anslag till industriell verksamhet i Töre kommun framgår att sysselsättningen i denna kommun redan i början av 1950-talet var synnerligen ojämn och redan då förefanns en viss arbetslöshet. Sedan en del företag varslat om driftnedläggelse vid årsskiftet 1953—1954 tillkallades sex sakkunniga i maj 1953 av chefen för socialdepartementet. Den s. k. Töreutredningen framlade vissa förslag, bl. a. ett av den 9 oktober 1954, vilket utmynnade i att staten genom AB Statens skogsindustrier borde förvärva Törefors AB. Riksdagen beslöt också i enlighet med förslaget, och det ansågs då, att härigenom skulle man kunna bereda sysselsättning åt större delen av den arbetskraft, som friställts vid nedläggandet av driften vid Törefors AB.

Redan i samband med förvärvet framgick av prop. 60/1955 att den planerade produktionen av wallboard vore vanskelig dels med hänsyn till fabriakens geografiska läge, dels beroende på de ovissa sysselsättningsmöjligheterna liksom svårigheterna att i Norrbottens kustland kunna erhålla arbetskraft, som var intresserad av arbete året runt inom skogsindustrien. Man uttalade också farhågor för att årliga driftunderskott kunde förväntas uppstå i en sådan rörelse.

Men även på annat sätt sökte staten ge stöd åt Töreorten. Statligt kreditstöd gavs åt två andra företag. Det ena har sedermera bytt ägare efter konkurs och drives numera i likhet med det andra företaget med ett mindre antal sysselsatta än vad som avsågs då det statliga kreditstödet beviljades. Vidare bör nämnas, att det ena företaget arbetade inom trävarubranschen medan det andra tillhörde järnmanufakturbranschen.

Det är av en viss betydelse att konstatera hurusom de statliga insatserna under mitten av 1950-talet för att förbättra sysselsättningsläget i Töre redan då från olika håll ansågs vara baserade på företagsekonomiskt osäkra kalkyler. Sysselsättningen har icke heller kunnat bibehållas på den önskade nivån trots de stora statliga insatserna.

I januari 1959 anhöll Töre kommun, att sådana åtgärder måtte vidtagas att arbetslöshetens problem i kommunen kunde få en slutlig lösning. Det framgick av skrivelsen, att kommunen haft oerhört stora kostnader i arbetslöshetsbekämpande syfte, nämligen ca 2 milj. kr. under perioden 1953—1958.

Detta hade medfört starkt ökad kommunalskatt och som en följd härav hade initiativ och verksamhetslust dämpats.

Av proposition nr 81 framgår att det alltifrån 1956 varit ständiga bekymmer inom Törefors sågverk, alltsedan företaget överfördes i statens ägo via AB Statens skogsindustrier. Redan från begynnelsen var man mycket tveksam angående möjligheterna att ordna råvaruförsörjningen för en fortsatt skogsindustriell verksamhet. AB Statens skogsindustrier har också mycket riktigt framhållit detta vid olika tillfällen och man har även poängterat att den spridning av produktionen till ett stort antal skilda anläggningar, som i de flesta fall var belägna mycket nära varandra, måste innebära en ekonomiskt irrationell och betungande drift. Det måste också särskilt noteras att AB Statens skogsindustrier klart deklarerat att *det syntes nödvändigt att söka återställa balansen i Törebyggdens arbetsmarknad genom andra åtgärder än stora skogsindustriella investeringar.*

AB Statens skogsindustrier har efter de framställningar om stöd från Töre kommun som gjorts till staten ånyo framhållit bl. a.

att sågverket vid Törefors var ogynnsamt beläget ur den synpunkten, att sågverksavfallet icke kunde nyttiggöras där,

att tillgången på sågtimmer visat sig vara mindre än vad man tidigare antagit,

att nya utredningar om skogstillgångarna i Norrbotten tydde på att bolaget kunde räkna med högst sådan fångst av lönsamma timmerdimensioner, som kunde sågas vid 13 rampar av modern typ. Bolagets sågverk i Norrbotten hade inalles 15 rampar, därav vid Törefors två av mycket gammal typ,

att bolaget undersökt en rad andra projekt för industriell verksamhet i Törefors, såsom mineralulls-, wallboard-, cellulosa- och pappers- samt spånplattproduktion, men att man funnit att ekonomiska förutsättningar för genomförandet av dylika projekt saknades.

Med hänsyn till ovan nämnda omständigheter fann bolaget sig nödsakat föreslå att driften vid Törefors sågverk skulle nedläggas. Detta yttrande avgavs den 30 juni 1959.

Efter överläggningar med handelsdepartementet har bolaget åtagit sig att hålla driften i gång fram till 1 april 1961, och efter anmodan från chefen för handelsdepartementet har AB Statens skogsindustrier undersökt olika möjligheter att i Töre kommun taga upp ny industriell verksamhet i stället för sågverksdriften. Och som ett resultat av undersökningarna framlägger departementschefen en del av den promemoria som AB Statens skogsindustrier utarbetat och som behandlar ett projekt angående produktion av mineralullsplattor av brandhärdig typ — ett projekt, som enligt departementschefen »anses ha rimliga ekonomiska förutsättningar».

Departementschefen är emellertid synnerligen försiktig i sina uttalanden

om projektet. Sålunda säger han, att »man inte bör bortse från riskerna för att verksamheten utvecklar sig i mindre gynnsam riktning». Åtskilliga faktorer är så osäkra, att man enligt departementschefens mening inte heller kan utesluta förlustrisker.

Departementschefen framhåller emellertid att bedömningen av de i promemorian framlagda planerna torde få ske ur vidare synpunkter än enbart de företagsekonomiska. Särskilt framhålles då den tunga börda, som den kvardröjande arbetslösheten utgör för kommunen och att arbetarna vid Törefors sågverk till stor del är bundna till hemorten genom innehav av fastigheter eller av åldersskäl, och slutligen framhåller departementschefen, att såväl länsstyrelsen i Norrbotten som arbetsmarknadsstyrelsen »starkt tillstyrkt det framlagda projektet».

Av propositionen framgår att de erforderliga medel som äskas utgör 4,5 milj. kr., varav 0,7 milj. kan erhållas genom reglering av Törefors AB:s kontofordran på AB Statens skogsindustrier. Till förvärv av aktierna i Törefors AB begäres ett investeringsanslag på 862 000 kronor.

Föreliggande proposition och de av departementschefen förordade åtgärderna ger otvivelaktigt anledning till inte bara vissa reflektioner angående vad som hittills utträttats utan även till principiella synpunkter på de planerade åtgärderna och deras berättigande samt vilka konsekvenser ett dylikt ställningstagande kan få för framtiden i andra liknande fall liksom för den rörliga sysselsättningspolitik som vi numera är i huvudsak ense om i vårt land.

1. Främst kan konstateras att samtliga de åtgärder som vidtagits i tidigare skeden varit omdiskuterade ur företagsekonomisk synpunkt. Det är också klart belyst, att Norrbottens län tydligen har mycket små möjligheter att vidareutveckla någon träindustriell drift i större skala än den nuvarande. Detta konstaterande bör särskilt understrykas eftersom det synes kvardröja ganska stort motstånd från visst håll gentemot avskrivandet av den träindustriella tillverkningen i Töre. AB Statens skogsindustriers yttrande av år 1959 är emellertid fullständigt entydigt och klart härvidlag.
2. Därnäst torde man kunna konstatera, att de tidigare vidtagna åtgärderna icke medfört någon sysselsättningstrygghet. Det kan t. o. m. befaras att dessa åtgärder, som varit relativt ensartat inriktade, *motverkat* den på andra områden accepterade rörliga arbetsmarknadspolitiken. Man kan vidare ifrågasätta om icke de tvivelaktiga statliga insatserna förlett kommunen att å sin sida vidtaga särskilt kostsamma arbetslöshetsbekämpande åtgärder i förhoppningen att det hela sedan skulle kunna »ordna sig». Resultatet har i stället blivit en exceptionellt hög kommunalskatt med ty åtföljande hämmande inverkan på privat initiativ- och verksamhetslust.
3. Beträffande den föreslagna nya industriella produktionen av hårda brand-

hårdiga mineralullsplattor bör det noteras att visserligen har AB Statens skogsindustrier utarbetat en promemoria härom och liksom utlovat sitt stöd vid framställningen av produkten rent vetenskapligt, men företaget har klart utsagt, att man *icke* önskar taga ansvaret för denna produktion utan begär att få bli befriad från huvudmannaskapet härav. Departementschefen har, enligt min åsikt fullt riktigt, även biträtt bolagets förslag härvidlag och förordat att det nya företaget skall bli ett av staten direkt ägt bolag.

Men kvar står det faktum att AB Statens skogsindustrier klart begärt att mineralullsföretaget Törefors AB bör avskiljas från Statens skogsindustrier.

4. Rent företagsekonomiskt måste man denna gång också ställa sig tveksam till den föreslagna åtgärden att nu starta en helt ny produktion i Töre. Marknadsmässigt har man icke utfört någon undersökning och de tekniska betingelserna för produktionen — i varje fall med ledning av de lämnade uppgifterna i propositionen — är oklara.

Det är ett stort risktagande, som staten ger sig in på härvidlag — ett risktagande som egentligen bara kan försvaras ur en synpunkt, nämligen att man tillfälligtvis bereder sysselsättning och sedan hoppas på att detta skall utfalla väl även för framtiden.

5. För närvarande råder ju brist på både riskvilligt kapital och arbetskraft i vårt land. Sysselsättningsmöjligheterna har inte på länge varit så utomordentligt goda. Då kan det näppeligen vara försvarbart ur samhälls-ekonomisk synpunkt att binda dessa båda produktionsfaktorer vid ett företag, som har så osäker framtid och räntabilitet som det föreslagna. Gentemot detta resonemang anföres nu, att i Norrbottens län och alldeles särskilt i Töre kommun kan man icke anlägga dylika principiella synpunkter på detta problem, ty förhållandena där är så speciella, och därtill kommer att av dem som avses kunna beredas arbete (ett 55-tal arbetare) är många ägare till egna hem eller småbruk och närmare hälften (21 st.) äldre, d. v. s. 50 år och däröver. Detta är givetvis mycket starkt vägande synpunkter, men man kan ifrågasätta om allt vidtagits för att ordna dessa medborgares sysselsättning på bästa sätt och så att de fått ett arbete som passar för dem, som de trivs med och som dessutom ger dem möjligheter att lämna sin medverkan i ett konstruktivt framstegsfrämjande näringsliv. Låt mig särskilt anlägga några synpunkter på denna fråga:

Den rörliga arbetsmarknadspolitiken har inneburit att man icke kortsiktigt ordnat olika arbetstillfällen, utan i stället genom omflyttningar, omskolning och yrkesutbildning m. m. sökt anpassa arbetskraften till den näringspolitiska utvecklingen, vilken numera starkt påverkas icke blott av den nationella konkurrensen utan även av den internationella. Särskilt

starkt har ju detta poängterats efter vår EFTA-an slutning liksom i de resonemang som föres om ett vidgat europeiskt ekonomiskt samarbete.

Det är alltså klart att sysselsättningspolitiken icke bara är ett medel att hålla folk i arbete — den måste också vara ett led i en konstruktiv framstegspolitik. Detta har godtagits av praktiskt taget alla läger, inte minst från LO:s håll.

Den rörliga arbetsmarknadspolitikens förutsätter att man måste acceptera inte bara driftinskränkningar utan även driftnedläggelser. Sak samma gäller för den strukturrationalisering som vi måste godta på en hårdnande stor-europeisk marknad.

Efter att ha klargjort den principiella innebörden av en rörlig arbetsmarknadspolitik, så inser jag att man även bör diskutera de speciella förhållanden i Töre, som det ju närmast gäller att lösa.

Därvid måste än en gång framhållas, att genom de tidigare mer eller mindre felaktigt vidtagna åtgärderna i sysselsättningsstödjande riktning har man nu under flera år konstant måst lita till olika beredskapsarbeten. Dessa bör kunna fortsätta i den mån det gäller ekonomiskt försvarbara projekt. Men givetvis bör även den arbetskraft som en längre tid hänvisats till beredskapsarbeten tas med i beräkningen, när man söker lösa Töreproblemet.

Vilka möjligheter finns det att ordna sysselsättning i närliggande kommuner, främst då för dem som har egnahem i Töre och som därför gärna vill bo kvar där? I Luleå har ju staten en progressiv industri, och avståndet dit är 5 mil — alltså borde det finnas goda möjligheter att erbjuda arbete där. Givetvis skulle staten då träda emellan och stå för kostnaderna av de busstransporter som måste ske mellan bostadsorten och den nya arbetsplatsen. Teoretiskt skulle man kunna tänka sig att ordna arbete även i Karlsborg, men AB Statens skogsindustriens verksamhet där lär vara mer inställd på rationalisering än på nyanställning av arbetskraft.

För den arbetskraft, som icke känner sig bunden av egnahem eller dylikt, skulle man kunna tänka sig flyttningsbidrag och avgångsersättning samt för de äldsta eventuellt förtidspensionering. Staten bör kunna tillämpa en generös politik härvidlag, ty det kan ju göras jämförelser med de investeringar på drygt 80 000 kronor per anställd som föreslås i föreliggande proposition. När det gäller förtidspensionering bör denna utbetalas utan förbehåll om vederbörande kan skaffa sig annan anställning.

När det gäller de mer direkta stödåtgärderna åt näringslivet i denna (liksom i många andra norrlandskommuner) så har det oftast varit så, att man inriktat sig på att skapa relativt stora enheter, och därför har man ofta endast fått fram ett eller ett fåtal företag till sin bygd, och när dessa företag sedan ibland blivit en missräkning har man fått nya och svårare problem. Ett rikt differentierat näringsliv har de flesta kommuner större glädje av än den farliga enkelriktning som ett enda större företag innebär. Men det är

givet att de små företagen kräver mer resurser från företagarföreningarnas sida. Dels skulle man då kunna intressera befintliga småföretagare att göra någon utvidgning, dels skulle man, om företagarföreningarna i de nordligaste länen finge extraordinära resurser och en mer liberal långivning kunde ske och måhända också i detta speciella fall en något förmånligare ränta medges, locka fram den företagsamhet som utan tvekan finns i mycket stor omfattning i Norrland, men som där särskilt kräver något mer kapital än i det övriga Sverige.

Förslagsvis skulle staten kunna förstärka företagarföreningen i Norrbottens län med ett belopp på 1 miljon kronor, speciellt för dess verksamhet inom Töre och närliggande kommuner. Detta experiment anser jag skulle vara värt att ta under nu rådande förhållanden. Det torde föreligga stor sannolikhet för att dessa medel skulle kunna härigenom utnyttjas på ett för hela näringslivet i Töre kommun mer effektivt och på längre sikt lönande sätt än det med största tveksamhet förordade större projektet — mineralullsfabriken.

Med hänvisning till ovanstående synpunkter hemställer jag,

att riksdagen beviljar Företagarföreningen i Norrbottens län ett belopp på 1 miljon kronor, som av företagarföreningen må användas till stimulerande av företagsamheten i Töre kommun, samt att långivningen sker till en räntesats som med $\frac{1}{2}$ % understiger den av företagarföreningen annars tillämpade,

att riksdagen beslutar uppdraga åt arbetsmarknadsmyndigheterna att i möjligaste mån ordna arbetsmöjligheter för de inom Töre kommun bosatta friställda arbetarna vid Norrbottens järnverk och att resekostnaderna mellan bostadsorten Töre och Luleå bekostas med statsmedel,

att riksdagen beslutar uppdraga åt arbetsmarknadsmyndigheterna att i övrigt söka finna lämpliga former för flyttningsbidrag och engångsersättningar samt för att förtidspensionera de äldsta anställda vid AB Törefors vid en avveckling av detta företag, samt

att riksdagen avslår Kungl. Maj:ts proposition nr 81.

Stockholm den 5 april 1961

Ebbe Rydén